

MOTIVACIYANIN TIYKARGI TURLERI HAM RAWAJLANIW BASQISHLARI

Óskinbaeva Gúlziyba

Berdaq atindağı Qaraqalpaq Mámleketlik Universiteti

Kórkem óner fakulteti Ámeliy psixologiya tálim baǵdari Oqitiwshisi.

Djumaniyazova Dilfuza

2-A topar studenti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14253866>

Annotaciya. Bul maqala tiykarinan Motivaciya haqqında túsiniqlerden kelip shiqqan halda onıń rawajlanıw basqışları hám tiykarǵı túsiniqleri tuwralı keńirek toqtalıp ótildi. Motivatsiya hám motiv haqqında túsiniqler berildi.

Gilt sózler: Motivaciya, motiv, rus psixologları, rawajlanıw, kúsh, qollap-quwatlaw, isenim, minez-qulıq.

MAIN TYPES OF MOTIVATION AND STAGES OF DEVELOPMENT

Abstract. This article focuses more broadly on the stages and basic concepts of its development, mainly from concepts about motivation. Concepts were given about motivation and motivation.

Keywords: motivation, motive, Russian psychologists, development, strength, support, trust, behavior.

ОСНОВНЫЕ ВИДЫ МОТИВАЦИИ И ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ

Аннотация. В этой статье Более подробно рассматриваются этапы его развития и основные концепции, основанные в основном на понятиях мотивации. Даны понятия мотивации и мотива.

Ключевые слова: мотивация, мотив, российские психологи, развитие, сила, поддержка, уверенность, поведение.

Motivaciya - bul adamlar hám basqa haywanlardıń belgili bir waqıtta háreketti baslawı, dawam ettiriwi yaki toqtatıwınıń sebebi. Motivaciyalıq jaǵdaylar ádette tarmaq ishinde háreket etiwshi, maqsetke baǵdarlangan is-háreketlerge beyimlilik jaratatuǵın kúshler dep túsiniledi. Kóbinese hár qıylı ruwxıy jaǵdaylar bir-biri menen básekilesedi hám tek eń kúshli jaǵday ǵana is-háreketti belgileydi. Bul biz bir nárseni ámelge asırmastan, bir nárseni islewge shaqırıwımız múmkin ekenligin ańlatadı. Motivaciyanı támiyinlewshi paradigmalıq ruwxıy jagday - bul tilek.

Biraq basqa túrli jaǵdaylar, máselen, ne islew kerekligi yaki nietleri haqqındaǵı isenimler de motivaciyanı támiyinlewi múmkin.

Motivaciya "motiv" sózinen alingan bolıp, ol insannıń talapları, tilekleri yamasa shaqırıwların bildiredi. Maqsetke erisiw ushın shaxslardı háreketke shaqırıw procesi. [2] Ótken ásir psixologları motivlerdi túsindiriwde hám onıń quramlıq bólimlerin belgilewde dinamik hám ruwxıy táreplerinin úylesimliginen kelip shıqqan halda talqılaydı.

Olardıń ayırım wákilleriniń kózqarasların S.L.Rubinshteyn misalında kórsek boladı misal ushın motivtıń psixologiyalıq mánisi haqqında : motivaciya - bul psixika arqalı payda bolatuǵın determinaciya; motiv - bul shaxs minez-qulqınıń kognitivistikalıq procesin tikkeley sırtqı álem menen baylanıstıratuǵın subektiv túrde sáwleleniw degen pikirlerdi bildiredi. [1] Al Z.Freyd (856-1939) motivtıń nizam qaǵıydaların tek dinamik energetikalıq jagday sipatında talqılaydı. Bir topar sırt el psixologlarınıń pikiri boyınsha, motiv - bul tájiriye hám reakciyalardıń energetikalıq tárepien ibarat degen. [3] Motiv hám motivaciya mashqalası jáhán psixologiyasında hár qıylı

kózqarastan izertlenip kelinbekte.

Ol jerde hám jaqın shet ellerde ózine tán psixologiyalıq mektepler júzege kelgen olardıń tiykarında ilimiy poziciyalar hám koncepciylar bolıp tabıladı mazmunı jaǵınan parıqlanıwshı ideyalar hám baǵdarlar jámlendi. Házir olardıń ayırımlarına qısqasha toqtap ótemiz. Rus hám sovet psixologiyası wákilleri K.D.Ushinskiy,

I.M.Sechenov, I.P.Pavlov, V.M.Bexterev, A.F.Lazurskiy, V.N.Myasishev, A.A.Uxtomskiy, D.N.Uznadze, S.L.Rubinshteyn, A.N.Leontev, P.M.Yakobson. V.S.Merlin, L.I.Bojovich, V.I.Selivanov, V.G.Aseev hám basqalar usı mashqala boyınsha izertlew jumısların alıp barǵan. Bixeviorizmniń tiykarın salıwshısı Dj. Uotson (1878-1938) psixologiya pániniń bas wazıypası minez-qulıqtı izertlewden ibarat dep túsinedi. Ol psixikalıq jagdaylardan pútkilley waz keship, minex-qulıqtı eki formaǵa, yaǵnıy ; ishki hám sırtqıǵa ajratadı. Bixeviorizm ushın "xulq" tiykarǵı túsiniikke aylanıp, onıń psixikası menen baylanısı sheklep qoyılǵan bolıwı múmkin.

Sogan qaramastan, ayırım bixeviaristler, sonıń ishinde E.Torndayk, E.Tolmen, K.Xall, D.Xebb sıyaqlılar minez-qulıq motivaciyasına belgili dárejede itibar qaratqan. Olar óz izleniwlerinde minez-qulıq motivaciyasınıń "tómengi dárejelerin" úyrenip, tishqanlarda tájiriye jumısların alıp barıp, haywannıń ashlıq, shóllew hám olardıń hár qıylı dárejelerin reakciya tezligine salıstırılıp kórsetilip , nátiye hárqiyli bolıwı jáne de basqa hár qıylı sharayatlarda motivaciyanıń kúshi hár túrli bolıwı haqqında anıq nızamlılıqlardı ashıwǵa umtıladı . [1] Házirgi zaman bixevioristleri motivaciyanı óz ishki qozǵatıwshı sıpatında talqılaydı hám organizmniń ishki energiyasınıń aktivlestiriwshı dep esaplanadı. Batis mámleketleri hám de AQSH psixologları arasında "Biologiyalıq talaplar tiykarında insan motivleri jatadı" degen kózqaraslar kompleksi keń kólemde qollanıp kelinbekte. Atap aytqanda psixolog B.Damelliń pikirinshe, dene toqımalarında júzege kelgen talaplar qozǵatıwshınıń tiykarǵı deregi esaplanadı.

Al Danlep bolsa, "Qáweterleniw biologiyalıq toqımalardan shetke shıqpaydı," degen pikirge isenedi. Gilfordtıń atap ótiwinshe, aktivliktiń birlemshi deregi "awqat" dan ibarat. Jáhán psixologiyası pániniń teoriyalıq baqlawına hám ózimizdiń jeke maǵlıwmatlarımızǵa tiykarlanıp, motivlerdi tómendegi kategoriyalarga ajratıwdı maqul kórdik.

I. Shaxstıń sociallıq mútájlikleri menen úylesilgen, olardıń mánilik ólshemi arqalı ólshenetuǵın motivler:

1) dúnyaqarasqa tiyisli, baylanıslı bolǵan ideyalıq motivler;

2) ishki hám sırtqı siyasatqa múnásibetti sáwlelendiriwshi, jeke poziciyanı kórsetiwshi siyasiy motivler;

3) jámiyettiń ádep-ikramlılıq normaları, principi, turmis tárizi, etnopsixologiyalıq ózgesheliklerine tiykarlangan ádep-ikramlılıq motivler;

4) barlıqtıń gózzallıǵına baylanıslı talaplarda sáwlelendiriwshi gózzallıq (estetikalıq) motivleri.

II. Payda bolıwı, shártleniwshilik deregi boyınsha uluwma bolıwshı, basqarıwshı hám basqarıwshı sıpatlı motivler:

1) keń qamtıp alıwshı sociallıq motivler (watansúyiwshilik, pidayılıq, altruistlik);

2) toparlıq, jámaátlik, quwdıy, ulıwma insaniylik motivler;

3) iskerlik dúzilisi, mazmunı hám dúzilisine bagdarlangan processual motivler

IV. Payda bolıw ózgesheligi, múddeti, múddeti, turaqlılıǵı menen uqsaslıqqa iye bolǵan motivler:

1) turaqlı, úziksiz, longityud ózgeshelikli motivler;

2) qısqa múddetli, bir lahzalı, bir zamatlı hám sekundlıq motivler;

3) uzaq múddetli, waqıt jetispewshiliginen azat, tınısh háreketlerdi talap etiwshi motivler.

V. Payda bolıwı, ótiw tezligi bioquwat penen ólshenetuǵın motivler:

1) kúshli, qúdiretli, tásir sheńberindegi kúshli motivler;

2) payda bolıwı, ótiwı ortasha templi motivler;

3) payda bolıwı, ótiwı kúshsiz, bos, kúshsiz, turaqsız motivler.

VI. Iskerlikte, aylanısta hám hárekette júzege keliwı ózgesheligi, qásiyeti hám sapasın sáwlelendiriwshi motivler:

1) anıq, anıq júz beriwshi real motivler;

2) zárúrlık, joqarı talap hám zárúrliklerde kórsetiletuǵın aktual motivler;

3) imkaniyat (potenciya), rezerv (rezerv), jasırın (latent) qásiyetlerin ózinde jámlegen motivler.

VII. Kórsetiw dárejesi, sapası kózqarasınan ierarxiyani júzege keltiriwshi motivler.

- 1) biologiyalıq motivler;
- 2) psixologiyalıq motivler;
- 3) joqarı psixologiyalıq motivler. [1]

Juwmaq ornında soni aytiwimiz múmkin : Motivaciya júda úlken hám keñ túsinik bolıp ásirler dawamında izertlengen hám izertlenipte kelinbekte, sol ushin bul túsinikti anıq bir teoriya hám misallar menen tu'sindiriw qiyin. Hár qanday jaǵdayda da Motivaciya insanlar ushin ózine isenimlilikke ha'm energiyani beredi. İnsan jigerlenedi hám aldına qoyǵan maqsetlerine jetisiw jolında háreket etiwge úmitlenedi.

REFERENCES

1. Umumiy psixologiya. 1-kitob (E.G'oziyev).
2. F.İ.Xaydarov N.L.Xalilova Umumiy Psixologiya Toshkent – 2010
3. Z.Freyd Psixoloanaliz haqida bech ma'ruza
4. Turumbetova Z. Y. INTEGRATIVE APPROACH TO HIGHER EDUCATION AS A PEDAGOGICAL PROBLEM //ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ, ОБЩЕСТВА, ПРОИЗВОДСТВА И ПРОМЫШЛЕННОСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ. – 2022. – С. 51-55.
5. Turumbetova Z. Y. INTEGRATIVE APPROACH TO HIGHER EDUCATION AS A PEDAGOGICAL PROBLEM //ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ, ОБЩЕСТВА, ПРОИЗВОДСТВА И ПРОМЫШЛЕННОСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ. – 2022. – С. 51-55.
6. Turumbetova Z. PROBLEM OF PERIODIZATION IN DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY //Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal. – 2023. – T. 4. – №. 6. – С. 323-330.